

**UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP
FACULTY OF LAW**

**STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL**

YEAR 2018, ISSUE NUMBER 5

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF LAW**

ISSN 2545-4021

**STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL**

ISSUE 5

VOLUME IV

YEAR 2018

STUDENT'S SOCIAL SCIENCE JOURNAL
FACULTY OF LAW
UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP

Year 2018, Issue Number 5
ISSN 2545-4021

Publisher:

prof. Jovan Ananiev, Ph.D

Editorial Board

prof. Blažo Boev, Ph.D
prof. Liljana Gudeva – Koleva, Ph.D
Risto Kostruranov, LL.M
prof. Jovan Ananiev, Ph.D
Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph.D

International Editorial Board

Ivan Ilic

Faculty of Law, University in Nis, Serbia

Agim Nuhii

Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia

Dunja Duić

Faculty of Law in Osijek, Croatia

Olga Koshevaliska

Assistant professor at the Faculty of Law
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Elena Maksimova

Teaching assistant at the Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Ana Nikodinovska Krstevska

Assistant professor at Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Olga Sidenko

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,

Lecturer at Voronezh State University, Russia

Dimitar Apasiev

Assistant professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Andon Majhoshev

Assistant professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Darya Schegllova,

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,

Lecturer at Voronezh State University, Russia

Boryana Aleksandrova

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria;

Faculty of Law, Department for International Law and International Relations, Bulgaria

Giorgia Bevilacqua

National Research Council, Institute for Research on Innovation and Services for
Development⁴, Italy

Nives Mazur Kumrić

Faculty of Law, University of Liège, Belgium

Editorial Staff

Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph. D

Ass. Elena Maksimova, LL.M.

Elena Trajkovska, Student

Kire Ivanov, Student

Editor in chief

Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph. D

Language editor

Vesna Ristova

(Macedonian language)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the Editorial office

University Goce Delcev – Stip

Faculty of Law

ul. "Krste Misirkov" 10-A, P.O. BOX 201

P.O. Box 201, 2000 Stip

Republic of Macedonia

СОДРЖИНА

БОЖИНОВА Анита

Примената на современите политички теории во делови од
статутите на некои од политичките партии во Р. Македонија5

ЃУРОВА Даниела

Современ синдикализам: проблеми и тенденции13

ДОНЕВА Наташа

Еволуцијата на казненото право низ призмата на историските рамки25

ДОНЕВА Наташа, КОЦЕВА Анастасија

Продор на современиот концепт за сурогатство низ
државната легислатива39

КИТАНОВСКА Росана

Справување со криминалот од омраза во македонското општество49

КИЦЕВ Марјан

Социолошки поим за јавниот ред и мир63

МИЛЕВ Благој

Влијанието на изборниот колегиум врз претседателските избори во САД71

МИЦЕВСКА Каролина

Социјалните медиуми - важен фактор за комуникацијата
и јавното мислење83

НЕДКОВ Даниел

Физичка и душевна болка како видови на нематеријална штета91

ПЕТРОВСКИ Филип

Авторски права и нивната заштита99

СТАМЕНКОВСКА Марина

Органите и интерната комуникацијата во единиците на
локалната самоуправа109

ТАСЕВ Лазар

Правата на обвинетиот119

ТРАЈКОВСКА Елена, ИВАНОВ Кире, СПИРОВА Христина

Студентските права наспроти студентската реалност129

АВТОРСКИ ПРАВА И НИВНАТА ЗАШТИТА

Апстракт: Авторското право претставува загарантирано право од страна на законот на една држава, која гарантира дека авторот на оригинално дело ги поседува ексклузивните права за неговата употреба и дистрибуција. Ова вообичаено е за определено време. Ексклузивните права не се апсолутни, туку се ограничени и со исклучоци за авторското право, вклучувајќи политика на правична употреба.

Примарната цел на авторското право е за да го зачува времето, напорот и креативноста на авторот. Како такво, авторското право дозволува на авторот да поседува одредени ексклузивни права, вклучувајќи го и правото на: репродукција, издавање на понови изданија, да дистрибуира копии преку продавање, слободно пуштање во промет или пренос на правото, и да го објави делото јавно.

Носителот на авторското право исто така има можност да авторизира други луѓе да ги прават работите погоре во негово име. Тој ја има можноста да го пренеси неговото ексклузивно право на други луѓе. Овој вид на пренос обично се прави преку договор.

Клучни зборови: *авторски права, права, закон, идеја, работа.*

COPYRIGHT AND THEIR PROTECTION

Abstract: Copyright is a legal right created by the law of a country that grants the creator of an original work exclusive rights for its use and distribution. This is usually only for a limited time. The exclusive rights are not absolute but limited by limitations and exceptions to copyright law, including fair use.

The primary goal of copyright law is to protect the time, effort, and creativity of the work's creator. As such, the Copyright Act gives the copyright owner certain exclusive rights, including the right to: reproduce the work, prepare „derivative works“ (other works based on the original work), distribute copies of the work by sale, lease, or other transfer of ownership, perform the work publicly, and display the work publicly.

The copyright owner also has the right to authorize other people to do any of the rights mentioned above. The copyright owner has the option and ability to transfer his or her exclusive rights or any subdivision of those rights to others as well. The Copyright Office does not have forms for these transfers, so a transfer of copyright is usually done through a contract.

Keywords: *copyright, rights, law, idea, work.*

ВОВЕД

Авторското право е самостојно право и независно од сопственичкото право или други права над предмети/ствари во кои е содржано авторско дело, доколку со закон поинаку не е определено. Авторско дело е интелектуална и индивидуална творба од областа на книжевноста, науката и уметноста, изразена на кој било начин и форма.

Поаѓајќи од категоризацијата на авторски дела од член 2 став 1 од Бернската

конвенција¹, македонскиот законодавец извршил категоризација според која за авторско дело се смета:

- а) пишано дело (книга, напис, статија, прирачник, брошура, расправа и други дела од иста природа);
- б) компјутерска програма, како пишано дело;
- в) говорно дело (предавање, говор, беседа и други дела од иста природа);
- г) музичко дело, со или без текст;
- д) драмско, драмско-музичко, кореографско и пантомимичарско дело;
- ѓ) фотографско дело и дело создадено во постапка слична на фотографската;
- е) аудиовизуелно дело (кинематографско и друго дело изразено со подвижни слики);
- ж) дела на ликовната уметност (слика, цртеж, графика, скулптура и друго);
- з) дела од архитектурата;
- с) дела од применетата уметност и дизајнот и
- и) картографско дело, план, скица, технички цртеж, проект, табела, пластично дело и друго дело со ист или сличен карактер од областа на географијата, топографијата, архитектурата и науката.

Како авторско дело се смета и преработка на авторско дело, доколку ги исполнува условите определени со закон. Како авторско дело се смета и збирка на авторски дела, на дела од народното творештво, на податоци или на други материјали, коишто според изборот и распоредот на составните делови претставуваат индивидуална и интелектуална творба, како што се: енциклопедија, антологија, зборник, музичка збирка, збирка на фотографии, мапи, изложба, поставка, збирка на документи и други збирки. Исто така, базата на податоци е авторско дело. База на податоци е збирка на податоци, доколку е подредена по определен систем или метод, кон чији елементи може да се пристапува индивидуално преку електронски или други средства. Авторското право над базата на податоци не се однесува на компјутерските програми што се користени за изработка или работа на базата на податоци со електронски пристап.

За незаштитени творби не се сметаат следните авторски дела:

1. идеите, теориите, концептите, методологиите на работа или математичките концепти, независно од начинот на објаснувањата или изразувањата;
2. службените текстови од политичка, законодавна, административна и судска природа и нивните службени преводи;
3. дневните и други вести кои имаат карактер на обични – медиумски информации, едноставни факти и податоци и
4. идеите и концепциите што претставуваат основа за кој било елемент на компјутерска програма, вклучувајќи ги деловите од програмата што овозможуваат поврзување и интеракција меѓу елементите на програмската и машинската опрема (интерфејси).

1. Авторство и коавторство

Автор, во смисла на законот, е физичко лице кое го создало авторското дело и на авторот му припаѓа авторското право над неговото авторско дело со самото создавање на делото². Како автор се смета лице чие име, псевдоним, код или друг знак, на вообичаен начин е означен на делото, односно неговите примероци или е наведен при објавувањето на делото, додека не се докаже спротивното, во согласност со овој закон.

¹ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works Paris Act of July 24, 1971, as amended on September 28, 1979 (http://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/text.jsp?file_id=283693)

² Чл.17 од Законот за авторско право и сродните права, Сл. весник на РМ бр. 115/10.

Во случај кога авторот не е познат, авторското право го остварува лицето кое законски го објавило авторското дело. Авторот, односно носителот на сродно право, има право на правичен надомест за секој вид користење на авторското дело, односно предметот на сродно право.

Коавтори се две или повеќе лица кои авторското дело го создале во соработка. Авторското право им припаѓа на сите тие лица. За секое користење на делото кое е создадено од коавтори потребна е согласност од секој од коавторите. Одделен коавтор не може да одбие да даде согласност од причини што се спротивни на начелото на совесност и чесност³.

Кога делото создадено од коавтори се состои од самостојни делови (делива целина), секој од коавторите може да дозволи самостојно користење на својот дел, под услов таквото користење да не биде на штета на користењето на заедничкото дело, односно на правата на другите коавтори. Уделот на одделни коавтори во надоместокот остварен од користењето на делото се определува сразмерно на вистинскиот придонес што секој од нив го имал при создавањето на делото, доколку меѓу коавторите поинаку не е договорено. Во случај кога не може да се утврди вистинскиот придонес што секој од коавторите го имал во создавање на делото, или не е постигнат договор меѓу коавторите, на секој од коавторите му припаѓа подеднаков дел од надоместокот.

2. Морални и материјални права

Моралните права го штитат авторот по однос на неговата лична и духовна (интелектуална) врска со делото. Авторот ги има следниве исклучиви морални права⁴:

- 1) право на признавање на авторството;
- 2) право на прво објавување;
- 3) право на заштита на интегритетот на делото и
- 4) право на откажување.

Авторот не може да се откаже од правата. Авторот има право на признавање на своето авторство над делото. Авторот има право неговото име, псевдоним или друга ознака, да биде назначена на секој примерок од делото, односно да биде наведена при секое јавно користење на делото, освен доколку авторот, во пишана форма, изрично не изјави дека не сака неговото авторство да биде наведено или доколку при користењето тоа е технички невозможно или несообразно.

Авторот има право на прво објавување на своето авторско дело и на определување на условите за неговото објавување. До првото објавување на авторското дело, само авторот има право јавно да ја изнесува содржината или описот на своето дело. Авторот има право да се спротивстави на менување, деформирање или сакатење на делото што може да наштети на неговата личност, чест и углед, како и на уништување на делото.

Авторот има право да му го откаже правото на користење на делото на носителот на негово материјално право, доколку натамошното користење може да наштети на неговата личност, чест и углед. Доколку авторот му го откаже правото на користење на делото, е должен на носителот да му ја надомести штетата што тоа откажување ја предизвикува. Носителот на правото е должен во рок од три месеци од риелот на откажувањето да му ја соопшти на авторот висината на штетата што треба да се надомести. Доколку тоа не го стори, по истекот на рокот, откажувањето станува полноважно. Со откажувањето на правото, материјалното право му се враќа на авторот.

³ д-р Јадранка Д. Анастасовска, д-р Ненад Гавриловиќ и д-р Неда Здравева, Прирачник - Авторско право и сродни права за електронски медиуми, 2014 година, 11 стр.

⁴ Чл. 21 од Законот за авторско право и сродните права, Сл. весник на РМ бр. 115/10.

Доколку авторот сака повторно да го пренесе материјалното право на своето дело, тој е должен, тој пренос првенствено и под исти услови да му го понуди на носителот на правото. Одредбите од овој член не се однесуваат на компјутерска програма, аудиовизуелно дело и електронски бази на податоци.

Материјалните права ги штитат имотните интереси на авторот од неговото авторско дело. Авторот има исклучиво право да дозволи или забрани користење на неговото дело, или негови примероци од други лица, освен во случаи определени со закон. Авторот при користењето на авторското дело, или неговите примероци ги има следниве исклучиви материјални права⁵:

- 1) право на умножување на делото;
- 2) право на пуштање во промет на делото;
- 3) право на јавно соопштување на делото и
- 4) право на преработување на делото.

Умножување, во смисла на законот за авторски и други сродни права, е запишување, односно снимање авторско дело на материјална или друга соодветна подлога (електронска и друго), како и изработка на еден или повеќе примероци на делото, во целина или во делови, непосредно или посредно, времено или трајно, со какви било средства и во каков било облик. Умножувањето се врши особено со графички постапки (графичко умножување), тридимензионално умножување, фотокопирање и со други фотографски постапки со кои се постигнува ист ефект, изградба, односно изведба на дела од архитектурата, звучно или визуелно снимање, складирање на делото во електронски облик (електронски запис) и со префрлање на делото од аналоген во дигитален систем.

Пуштањето во промет, е понудување на јавноста заради продажба или друг вид пренос на сопственичкото право или на правото на владение на оригиналот или на примероците на делото, вклучувајќи го и увозот и изнајмувањето, а го опфаќа и правото на надоместок од услугата, определена со овој закон. Увоз, во смисла на законот, е внесување на домашен пазар на оригинали или примероци на авторско дело заради натамошен промет, за комерцијална цел. Изнајмување, во смисла на законот, е давање на користење оригинал или примерок на авторско дело на определено време, заради непосредна или посредна имотна корист. Изнајмувањето не се однесува на изградени дела на архитектурата и на оригинали и примероци на дела од применетата уметност и дизајнот. Послугата, е давање на користење авторско дело, на определено време, без остварување непосредна или посредна имотна корист преку организации до кои јавноста има пристап. Правото на пуштање во промет на територијата на Република Македонија се исцрпува со првата продажба или со друг вид прв пренос на правото на сопственост на оригинал или примерок од авторско дело, што се врши од страна на носител на правото или со негова согласност. Исцрпувањето не се однесува на правата на увоз, на изнајмување и на послуга.

Јавно соопштување на делото е: јавно изведување; јавно пренесување; јавно изложување; јавно прикажување; радиодифузно емитување; реемитување и ставање на располагање на јавноста.

⁵ Чл. 26 и 27 од Законот за авторско право и сродните права, Сл. весник на РМ бр. 115/10.

3. Траење на авторското право

Заштитата по основ на авторско право не трае вечно. Времетраењето на заштитата варира зависно од⁶:

- националното законодавство на секоја земја;
- авторот кој го создал делото;
- видот на делото.

Во земјите што се членки на Конвенцијата од Берн, авторското право трае сè додека авторот е жив, плус уште 50 години по смртта на авторот. Меѓутоа, во многу земји, заштитата по основ на авторско право трае подолго од овој минимален период.

Во земјите-членки на Европската Унија, авторските права врз пишани и фотографски дела истекуваат 70 години по смртта на авторот. Некои земји-членки го продолжуваат периодот на заштита на фотографии кои не се дефинирани во оние наведени под „дела“. Во Германија, на пример, ваквата заштита трае 50 години по креирањето или појавувањето на фотографијата. Членовите 1 до 6 од Директивата на ЕУ за времетраење на заштитата (93/98/ЕЕЗ) детално го опишуваат периодот на времетраење на заштитата и се занимаваат со покомплексни случаи како заеднички авторски дела и филмови⁷.

Во Република Македонија, материјалните права траат за време на животот на авторот и 70 години по неговата смрт. Моралните права траат во различни рокови определени со законот за авторски и други сродни права.

Кога делото го реализирале повеќе автори (коавтори), рокот на траење од членот 55 на Законот за авторско право и други сродни права, се смета од смртта на авторот кој последен починал. Во случај на коавторство на аудиовизуелно дело рокот на траење на заштитата се смета од смртта на последното живо лице главниот режисер, авторот на сценариото, авторот на дијалозите и композиторот на музиката специјално создадена за користење во аудиовизуелно дело, независно дали со овој закон тоа лице се смета како автор на аудиовизуелното дело.

Авторското право на анонимни и псевдонимни дела трае 70 години по законското објавување на делото. Доколку псевдонимот не доведува до забуна за тоа кој е автор или доколку авторот во рокот наведен во ставот 1 од овој член го открие својот идентитет се применува рокот од членот 55 став 2 на законот. Кога рокот, според овој закон, не тече од смртта на авторот или авторите, а делото не било законски објавено, авторското право трае 70 години по неговото создавање.

Во случај кога рокот на траење на авторското право, според овој закон, се смета според законското објавување на делото, а делото е објавено во томови, делови, продолженија, изданија, епизоди и слично, рокот се смета посебно за секој составен дел. Роковите на траење на заштитата на авторското право утврдени со овој закон, започнуваат да течат од 1 јануари од годината што следи по настанот, што е основа за пресметување на роковите.

Моралното право за откажување од членот 25 на овој закон, трае додека авторот е жив. Моралните права за признавање и означување на авторството и за заштита на интегритетот на авторското дело од членовите 22 и 24 на овој закон, траат и по истекот на роковите за траење на материјалните права, утврдени со овој закон. За остварување и заштита на моралните права на авторот од членовите 22 и 24 на овој закон по неговата

⁶ Публикација на WIPO – Уметноста и авторското право, септември 2010 година.

⁷ Прирачник за авторски права за новинари на Европската федерација на новинари, преведено на македонски јазик – (http://ssnm.org.mk/wp-content/uploads/2016/10/EFJ_Author_s_Rights_manual_mkd.pdf), пристапено на 1.4.2018 година.

смрт, покрај наследниците, се надлежни и соодветното (струково) здружение на автори, лицата кои имаат правен интерес, како и Македонската академија на науките и уметностите.

Авторското дело, по истекот на роковите за траење на материјалните права утврдени со овој закон, се користи без дозвола и без надоместок.

4. Пренесување материјални права

Авторот може да пренесе на други лица одделни материјални права, на начин и под услови определени со овој закон⁸. Пренесувањето може да се врши со наследување, со пишан договор (исклучиво и неисклучиво) или на друг пишан начин (неисклучиво) со дозвола, изјава, согласност и слично. Материјалните права се предмет на наследување. На наследниците на авторот им припаѓаат сите права кои би му припаѓале на авторот. На наследувањето на авторското право, доколку со овој закон поинаку не е определено, се применуваат прописите за наследување.

Авторот може пренесувањето на материјалните права на други лица, да го врши со пишан договор, доколку со овој закон поинаку не е определено. Договорот што не е склучен во пишана форма не произведува правно дејство. Договорот содржи особено вид на правата што се пренесуваат, нивниот обем, исклучиво или неисклучиво, територијата за која се однесува пренесувањето на правата, времетраење на пренесувањето и авторскиот надоместок. Спорните или нејасните одредби во договорот се толкуваат во интерес на авторот.

Авторскиот надоместок се определува според принципот на правичност, видот на делото, видот и обемот на правото на користење што се пренесува, времетраењето и други битни околности за неговото користење. Доколку со користењето на авторското дело се остварува приход кој е значително поголем од договорениот надоместок, авторот има право да побара измена на договорениот надоместок, што ќе му овозможи поправичен удел во приходот. Од ова право авторот не може да се откаже. Во случај кога надоместокот е договорен, односно определен во зависност од остварениот приход од користењето на делото, неговиот корисник е должен да води соодветни книги или друга евиденција од која може да се утврди висината на остварениот приход. Корисникот е должен да му овозможи на носителот на авторското право увид во документацијата/евиденцијата и да му доставува потребни извештаи за остварениот приход во разумен рок, доколку рокот не е определен со закон или договор.

Ништовно е пренесувањето на:

- 1) авторско право како целина;
- 2) морални права и
- 3) непознати видови на користење авторско дело.

Правата што според овој закон му припаѓаат на авторот, вклучувајќи го и правото на судска заштита, му припаѓаат и на друг носител на авторско право, во обем што со закон или со друг правен акт му се пренесени, доколку со овој закон поинаку не е определено.

Пренесувањето на материјално право, во смисла на членот 63 став (2) од овој закон, се врши исклучиво или неисклучиво. Со исклучивото пренесување на материјално право, се дозволува само едно лице да го користи делото при што од користење се исклучени авторот и кое било друго лице. Со неисклучивото пренесување материјално право, се дозволува лице да го користи делото при што од користењето не се исклучени авторот или кое било друго лице.

⁸ Чл. 63 од Законот за авторско право и сродните права, Сл. весник на РМ бр. 115/10.

При пренесувањето на правото на умножување се смета дека е пренесено и правото на пуштање во промет на примероците на тоа дело, доколку со договор поинаку не е определено. Носителот на кој му било пренесено материјално право на авторот не може, без дозвола на авторот, тоа право натаму да го пренесе на други лица, доколку со договор поинаку не е определено. Доколку натамошното пренесување на правото е последица на статусните измени на носителот, не е потребна дозволата. Доколку натамошното пренесување на правото е допуштено без дозвола на авторот, согласно со закон или договор, за авторските побарувања, солидарна одговорност сносат претходниот и новиот носител.

Авторот може да го раскине договорот, односно да ја повлече дозволата или друг пишан акт за пренесување на материјалното право, доколку носителот на исклучивото право во недоволна мера го користи или воопшто не го остварува, а од тие причини интересите на авторот значително се оштетени. Авторот не може да го изврши раскинувањето, односно повлекувањето, доколку од него потекнуваат причините за тоа. Авторот може да му понуди на носителот дополнителен рок за соодветно користење на правото. Со раскинувањето, односно повлекувањето, материјалното право му се враќа на авторот. Доколку начелото на правичност го налага тоа, авторот е должен на носителот на правото да му исплати соодветен надоместок на штета. Авторот не може да се откаже од правото на раскинување, односно повлекување според закон.

5. Заштита на авторските права

Авторското право и сродните права уживаат кривична, граѓанска и прекршочна заштита. Кривичната заштита на авторското право и сродните права се остварува според одредбите на Кривичниот законик и прописите за кривична постапка.

Според тоа, тој што во свое име или во име на друг неовластено ќе објави, прикаже, репродуцира, дистрибуира, изведе, емитува или на друг начин неовластено ќе посегне по туѓо авторско право или сродно право, односно авторско дело, изведба или предмет на сродно право, ќе се казни со парична казна или со затвор од шест месеци до три години. Тој што со сторување на делото прибавил значителна имотна корист ќе се казни со затвор од една до пет години. Обидот е канив, а примероците на авиторските дела и предметите на сродните права, како и средствата за репродуцирање се одземаат. Гонењето за повреда на морално право се преема по предлог⁹.

Граѓанската заштита на авторското право и сродните права се остварува според прописите за парничната постапка, за обезбедување побарувања, за облигационите односи и овој закон.

Прекршочната заштита на авторското право и сродните права се остварува според прописите за прекршоци и овој закон. Заштитата на авторското право и сродните права ја вклучува и заштитата на технолошките мерки од повреда на правата. На постапките по барање за времени мерки, определени со закон, при увоз, извоз или повторен извоз авторско дело, предмет на сродно право или нивни примерок, се применуваат прописите за царински мерки за заштита на правата од интелектуалната сопственост.

⁹ Чл.157 од Кривичен законик, Сл. весник на РМ бр. 55/13.

Лице чие право определено со овој закон е повредено, кога постои оправдано сомневање дека ќе му биде повредено правото и кога се заканува вистинска закана од повреда на правата, доколку со овој закон поинаку не е определено, има право да однесе барање за¹⁰:

- 1) заштита на правото и
- 2) времени и други мерки, доколку со овој закон поинаку не е определено.

Како лице покрај авторот, се смета и носителот на право, лице овластено да го користи правото и организација (носители на право). Постапката по тужбените барања е итна.

6. Постапување по барањето за заштита на правата

Правото на заштита од членот 160 став (1) точка 1 на Законот за авторско право и сродните права, ги содржи следниве барања за:

- 1) престанок на дејствието на повреда;
- 2) надоместок на материјална штета;
- 3) надоместок на нематеријална штета;
- 4) зголемен надоместок;
- 5) означување на авторот;
- 6) враќање на користите стекнати од недозволеното користење;
- 7) отстранување од промет на предметите од повредата на правото и
- 8) објавување судската пресуда.

Лицето од членот 160 на овој закон може да побара од тужениот прекин на дејствието со кое се повредува право, како и/или забрана на такво или слично дејствие во иднина.

Доколку со повреда на право од овој закон е сторена материјална штета, лицето од членот 160 на овој закон има право да побара надоместок за сторената материјална штета и за загубена добивка. Надоместокот се определува во износ што тужениот би го платил доколку побарал законско користење на правото (вообичаен надоместок), односно во износ пропишан со соодветни тарифи, односно со општ договор.

Дејствата на повреда на авторското право и сродните права на одреден начин може да бидат спречени и ограничени со технолошки мерки. Притоа, во согласност со член 163, ќе се смета дека некое лице повредува исклучиво право определено со ЗАПСП, кога знаело или можело да знае дека презема противзаштитни дејства за да ги изигра делотворните технолошки мерки кои служат за заштита на тоа право¹¹.

При повреда на морално право и независно од изречениот зголемен надоместок при непостоење материјална штета, судот може да пресуди на авторот да му се исплати праведна парична оштета за претрпена душевна болка и страдање, како последица од повредата на моралното право, доколку утврди дека околностите на случајот и, особено, степенот на повредата и нејзиното траење тоа го предизвикале.

Доколку право определено со овој закон е повредено со намера или крајна небрежност, лицето од членот 160 на овој закон може да побара исплата на договорениот или вообичаениот надоместок за тој вид користење, зголемен до 200%, независно дали од повредата претрпел имотна штета (граѓанска казна). При одлучувањето по барањето за плаќање на надоместокот и одмерувањето на нејзината висина, судот ќе ги има предвид сите околности на случајот, особено степенот на вината на тужениот.

¹⁰ Чл.160 од Законот за авторско право и сродните права, Сл. весник на РМ бр. 115/10.

¹¹ д-р Јадранка Д. Анастасовска, д-р Ненад Гавриловиќ и д-р Неда Здравева, Прирачник - Авторско право и сродни права за електронски медиуми, 2014 година, 51 стр.

ЗАКЛУЧОК

Од погоре кажаното, може да констатираме дека законот за авторски и други сродни права како во нашата држава, така и надвор од неа е нешто што е задолжително бидејќи со самото постоење на законот се обезбедува доследно почитување и исполнување на правата и обврските кои му припаѓаат на авторот и коавторите, а со самото тоа се исполнуваат предвидените финансиски и други бенефити од напишаното, произведеното, кажаното.

Законот за авторски и други сродни права постојано се именува, сè со цел да се овозможи следење на трендовите на произведување (пишување, цртање), со сите нови техники и начини на кои авторите општат меѓу себе и со општеството.

За да се овозможи целосно почитување на законот, за таа цел во функција на одбрана на авторите има неколку средства, што покрај овој закон, кој како најглавно се издвојува судството, кој под своја заштита ги зема авторите за да им ја овозможи моралната и материјалната надомест за сето она што го имаат створено.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Академија за судии и јавни обвинители, Граѓанско правна заштита на правата од интелектуална сопственост Заштита и остварување на авторското право и сродните права, Скопје 2016 година.

Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works Paris Act of July 24, 1971, as amended on September 28, 1979.

д-р Јадранка Д. Анастасовска, д-р Ненад Гавриловиќ и д-р Неда Здравева, Прирачник - Авторско право и сродни права за електронски медиуми, 2014 година, 11 стр.
Закон за авторското право и сродните права - Службен весник на РМ, бр. 115 од 31.8.2010 година.

Кривичен законик, Сл. весник на РМ бр. 55/13.

Марин Гавриловски, АСТА – Спроведување на правата од интелектуалната сопственост, Скопје 2013 година.

Мирјана А., Јадранка А., Валентин П., Јана Д., Неда З., Ненад Г., Авторско право и сродни права – меѓународни извори, Скопје 2006 година.

Прирачник за авторски права за новинари на Европската федерација на новинари, преведено на македонски јазик - (http://ssnm.org.mk/wp-content/uploads/2016/10/EFJ_Author_s_Rights_manual_mkd.pdf), пристапено на 1.4.2018 година.

Публикација на WIPO – Уметноста и авторското право, септември 2010 година (http://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/text.jsp?file_id=283693)

<https://www.pravdiko.mk/shto-se-podrazbira-pod-avtorsko-delo/>

<https://ssnm.org.mk/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%B7%D0%B0-%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0/>

<https://www.pravdiko.mk/doznajte-povek-e-za-zashtitata-na-avtorskite-prava/>

<http://smallbusiness.findlaw.com/intellectual-property/what-is-copyright.html>

<https://www.akademik.mk/od-citseron-do-bernskata-konventsija-avtorskoto-pravo-e-simboli-zashtitnik-na-chovekovata-kreativnost-i-intelekt/>